

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / AVGUST / 8-SON,
II-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixov o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNING AHAMIYATI.....	12
Usmonova Zarina	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	19
Zaripova Sabrina Zafar qizi	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK TARMOG'IDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA JORIY ETISH: SAMARADORLIK, TO'SIQLAR VA ISTIQBOLLAR.....	25
Sobirov Shohruh Shuxratovich	
ISTE'MOLCHILAR ORASIDA IJTIMOIIY TARMOQLARDAGI QISQA FORMATLI VIDEOKONTENTNING IMPULSIV XARID XATTI-HARAKATLARIGA TA'SIRI.....	30
Ra'no Balxiboyeva Davron qizi	
KAPITAL BOZORI ORQALI TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH YO'LLARI.....	40
Otabek Oltiboyev	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RAQAMLASHTIRISHNING YALPI TALAB O'ZGARISHIGA TA'SIRI TAHLILI.....	45
Ochilov Laziz Siddiqovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA YANGI ISLOHOTLARNING MAKROIQTISODIY TAHLILI.....	54
Sanakulova Iroda Abrorovna	
GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA CHO'L YAYLOVLARI IXTISOSLASHUVINI MOSLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QIZILQUM CHO'L YAYLOVLARI MISOLIDA)	61
Kozokov Najmiddin Isomiddinovich	
XALQARO OLIY TA'LIM TIZIMLARIDA UNIVERSITET BOSHQARUVINING TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL AVTONOMIYA, HISOBDOIRLIK VA STRATEGIK BOSHQARUV MODELLARI	68
Tursunmuratov Sherzod Turdimuratovich	
THREE GENERATIONS OF REFORM: GOVERNANCE PARADIGMS AND THE MEASUREMENT GAP IN UZBEKISTAN'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT TRANSITION	76
Salakhutdinova Yulduz Golibovna	
ГЕНЕРАТИВНЫЙ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГА	82
Умарова Нозанин Алишерзода	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	88
Sapayev Abduljalol Odinayevich	
TIJORAT BANKLARIDA TO'LOV TIZIMLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH	96
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
UMUMIY IQTISODIY MUVOZANAT NAZARIYASINING ZAMONAVIY TALQINI.....	102
Murodov Alisher Murodjon o'g'li	
РОЛЬ СИСТЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЁ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	106
Уралова Сожида Анвар кизи	
JIZZAX VILOYATI TURIZMINING RIVOJLANISH DINAMIKASI, TUZILMASI VA ISTIQBOLLARI (2016–2024-YILLAR)	112

Mamadiyorov Adhamjon Qo'chqar o'g'li KREATIV INDUSTRIYALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	121
Ulug'bekov Sardorbek Ulug'bekovich TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH AMALIYOTI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	128
Turdiyev Eralijon Muxtarovich OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR AUDITINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	134
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o'g'li CHAKANA BANK XIZMATLARINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING NAZARIY JIHATLARI	138
Asqarov Fayzullo G'iyosiddin o'g'li RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BILIM VA MALAKALARNI RAQAMLI BAHOLASH TIZIMINING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	148
Abdiyev Nosir Raximovich Muzaffarova Mohira Nuraliyevna O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA MOLIYAVIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	154
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM INFRATUZILMASINING HUDUDIIY RIVOJLANISH DARAJASINI QIYOSIY BAHOLASH	160
Omonova Nigora Bahodir qizi ZAMONAVIY TO'LOV TIZIMLARINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI	167
Iskandarov Xurshid Iskandarovich TEXNOLOGIK AVLOD ALMASHINISHI SHAROITIDA ALOQA KORXONALARI TOVAR-MODDIY ZAXIRALARINING QADRSIZLANISHINI HISOBGA OLISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Jamilov Jushqin Jonon o'g'li SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISH DARAJASINI ANFIS ASOSIDA MODELLASHTIRISH	181
Avazova Nafisa Namazovna O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING RAQAMLI RIVOJLANISHINI BAHOLASH: O'ZSME-DDI MODULINING METODOLOGIYASI VA AMALIY JORIY ETISH MEXANIZMI	186
Rajabov Sirojiddin Mansurovich ISLOM MOLIYASI TAMOYILLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	193
Kenjaeva Durdona Ravshan qizi ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	198
Аюбов Ойбек Улугбек угли YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH	204
Raximov Sarvarbek Abdumutalibjonovich KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH, ULARNI MOLIYALASHTIRISHNI RAG'BATLANTIRISH BO'YICHA CHORA-TADBIRLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI	211
Umarova Gulzodxon Qodirbekovna MEHMONXONA XO'JALIKLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL MEXANIZMI VA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	216
Rahimov Hasan Abdusaitovich NOMODDIY AKTIVLAR BO'YICHA OSHKORALIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA MILLIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG'UNLASHTIRISH	221

Ishankulov Izzatilla Nurillayevich SANOATLASHTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA UNUMDORLIK OMILI.....	226
Erkayev Akrom Normuxammadovich INNOVATSION O'ZGARISHLAR ASOSIDA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISHNING 2030-YILGACHA MO'LJALLANGAN PROGNOZ SSENARIYLARI VA ULARNING SEZGIRLIK TAHLILI	232
Amrullayev Dadaxon ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ УЯЗВИМОСТИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ И СТРУКТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	237
Эркинбаева Камила Жавланбековна TIJORAT BANKLARI BIZNES MODELINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	243
Sh. Nurullayeva S. Narimonov OLIY TA'LIMDA RAQAMLI EKOTIZIMNI SHAKLLANTIRISHDAGI XAVF-XATARLAR (RISKLAR) VA BOSHQARUV MUAMMOLARI.....	249
Pirmanov Oxunjon Baxridin o'g'li НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	256
Шомуродов Равшан Турсункулович Хакимов Хафизбек Хамза угли Джумабаева Гаянэ Рахимовна YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOTRANSPORT XIZMATLARI BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI EKOLOGIK-IQTISODIY OMILLAR ASOSIDA OSHIRISH YO'LLARI	263
Sultanov Sulaymon Safarboy o'g'li TIJORAT BANKLARIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA UNI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	269
Abdushukurova Mehribonu Dilmurod qizi CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH, YER RESURSLARIDAN FOYDALANISH VA AHOLINING XARID QOBILİYATI MUVOFIQLIGINI BAHOLASH	276
Ramazonov Zafar Ulug'bekovich ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА	281
Мирахмедова Мафтуна Ибрагимовна TIJORAT BANKLARIDA FOIZ SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING AMALIY JIHLTLARI.....	288
Orifova Dilnoza Obid qizi XALQARO KREDIT LINIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	295
Aliyev Bekzod Ilhomovich ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ УЧЁТА И АНАЛИЗА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ВЫСШИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ	301
Холикова Дурдона Бунёдjon кизи TOSHKENT VILOYATIDA ISHLAB CHIQARISH SOHASIDA KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HUDUDII DIFFERENSIATSIYASI	308
Salimov Burxoniddin IJTIMOIY-IQTISODIY ADOLATNI TA'MINLASHDA SINERGETIK YONDASHUV: ZANJIRLI ADOLAT KONSEPSIYASI.....	314
Alimov Nasimjon Hoshimovich AQLLI SHAHAR TIZIMIDA IJTIMOIY SOHA BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI.....	319

Radjabov Bunyod Abduxalilovich QO'SHILGAN QIYMATNI TAQSIMLASHNING SAMARALI SOLIQ MEKANIZMIGA OID XORIJ TAJRIBALARI.....	326
A.A. Bobomurodov O'ZBEKISTONNING "YASHIL IQTISODIYOT" TIZIMIGA O'TISH ZARURIYATI VA XIZMATLAR SOHASI UCHUN IQTISODIY AHAMIYATI.....	333
Y.M.Xalikov OLIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA AKADEMIK FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI.....	342
Ixtiyorov Bekzod Zulfiqor o'g'li YOSHLARNING RAQAMLI MEHNAT PLATFORMALARIDA BARQAROR BANDLIGINI RISKKA ASOSLANGAN STRATEGIK BOSHQARISH.....	349
Palvonova Sevara Baxromovna RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	355
Almanov Ilhom Sultonovich MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARINI GEYMIKATSIYALASH ASOSIDA TA'LIM SIFATI VA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH	362
Aslonova Rushano Ilxomovna KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY NATIJADORLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH.....	368
Tursunxo'jayeva Gulnoza Jamoliddin qizi HUDUDLARNING IQTISODIY RIVOJLANISHIDA ISTE'MOLCHILAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	374
Xolmatov Azamatjon Abdupattoyevich СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА В УЗБЕКИСТАНЕ: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭКСПОРТНОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ	380
Муниса Турдибаева LOYIHA MENEJERLARINING SOFT SKILLS KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING LOYIHALAR IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	394
Zairova Farida To'xtamurod qizi TIBBIY XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH.....	400
O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	407
Jumaev Sohob Baxodirovich O'ZBEKISTONDA RAQAMLI VA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING TRANSFORMATSIYON MODEL.....	412
Murodullayeva Guljaxon A'zamjon qizi INSON KAPITALINI BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI	418
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH MEKANIZMLARI	426
Olimboyeva Nazokat Abdujabbor qizi KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARIDA INTEGRALLASHGAN RISKKA YO'NALTIRILGAN AUDIT MODELIDAN FOYDALANISH USLUBIYOTI.....	431
Muydinov Erkin Jamaldinovich MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUSIONAL MEKANIZMLARI	441
Bekbergenov G'ayrat Shuxratovich YENGIL SANOAT KORXONALARINING EKSPORT FAOLIYATINI SOLIQ MEKANIZMLARI ASOSIDA MOLIVAVIY RAG'BATLANTIRISH	446

O'rinova Umida Qodirjonovna SOG'LIQNI SAQLASHNING YAGONA RAQAMLI EKOTIZIMIDA KIBERXAVFSIZLIK RISKLARINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	450
Turayeva Nafisa Odiljonovna XORAZM VILOYATIDA YER BOZORI INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	456
Ubaydov Mirshod Ismailovich O'ZBEKISTON UY-JOY BOZORIDA MOLIVAVIY PUFAX XAVFINI BAHOLASH: INTEGRAL INDEKSNI SHAKLLANTIRISH VA EKONOMETRIK TAHLIL	462
Botirov Islombek Ulug'bek o'g'li SUTCHILIKGA IXTISOSLASHGAN CHORVACHILIK KORXONALARIDA TANNARXNING BUXGALTERIYA HISOBINING OBYEKTI SIFATIDA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	467
Razzoqov Abbas Abdumalik o'g'li BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIVAVIY XATO VA NOMUVOFIQLIKLAR ICHKI AUDITINING INSTITUTIONAL-TASHKILIY MEKANIZMI	472
Mulayev Farxod Alisherovich SHAHAR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK BARQARORLIK TAMOYILLARINI JORIY ETISH: MUAMMOLAR, INNOVATION YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR.....	477
Nurtayev Zaxriddin SANOATNING «DRAYVER» SOHALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI IQTISODIY O'SISHNI JADALLASHTIRISH	482
Xolbozorov Muzraf Yusup o'g'li СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ЦИФРОВОГО СТРАХОВАНИЯ ТУРИСТСКИХ РИСКОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	489
Усманова Азиза Бахтиер кизи TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN AHOLIGA KO'RSATILADIGAN XIZMATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI.....	497
Rajabov Saidrasul Xalil o'g'li AYOLLAR TADBIRKORLIGI VA GENDER TENGLIGI: XITOIY VA O'ZBEKISTON MEHNAT BOZORLARI TRANSFORMATSIYASI MISOLIDA	504
Xasanova Shaxzoda SOLIQ TIZIMIDA MARKIROVKALASH ORQALI XUFIYONA IQTISODIYOT VA SOLIQDAN QOCHISHNI QISQARTIRISH AMALIYOTI TAHLILI.....	510
Ismailov Bobir Salomovich MOLIVAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA BOSHQARUV HISOBOTI METODOLOGIYASINI SHAKLLANTIRISH KONSEPSIYALARI	517
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna HUDUDIIY IQTISODIY TIZIMNI INNOVATION BOSHQARISHDA "INNOVATION EKOTIZIM" KONSEPSIYASI ASOSIDA ICHKI VA TASHQI MUHITLAR O'RTASIDAGI DINAMIK O'ZARO TA'SIRLARNI BAHOLASH.....	521
Xolov Azimjon ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM	530
Abdurashidova Mahfuza Tolibjon kizi TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	534
Kulboyeva Nargiz Majitovna SAVDO XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	545
Raxmanov Sherzod Shuxratovich АКТУАЛЬНОСТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ АУДИТА ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	552
Абдуллаева Ш.Э. Чернушкина Л.А. O'ZBEKISTONDA JADAL URBANIZATSIYA SHAROITIDA YASHIL IQTISODIYOT	

TAMOYILLARINI SHAHARSOZLIKKA INTEGRATSIYA QILISH.....	557
Azamiddin Quldashev	
MANAGEMENT OF CULTURAL HERITAGE IN TOURIST DESTINATIONS OF UZBEKISTAN: THE CASE OF THE NEWLY RESTORED IMAM AL-BUKHARI COMPLEX	562
Saidzoda Shakhlokhon Murodilloevna	
O'ZBEKISTONDA PENSIYA TIZIMINING HOZIRGI HOLATI VA MINTAQAVIY TAHLILI	568
Jumabayeva Kumush Botir qizi	
CIVIL-MILITARY COOPERATION AND SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT IN NIGERIA: A STATISTICAL ASSESSMENT OF EDUCATIONAL AND LEGAL POLICY OUTCOMES.....	578
Adams Adah Otakwu	
Muhammad Auwal Sule	
Blessing Onyanta Otakwu	
Mercy Omoo Otakwu	
SOCIAL CONDITIONS AND ORGANISED CRIMINALITY IN NIGERIA: IMPLICATIONS FOR LAW ENFORCEMENT AND SOCIAL POLICY	591
Adams Adah Otakwu	
Muhammad Auwal Sule	
TEMIR YO'L TRANSPORTI KORXONALARINING EKOLOGIK-IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING METODIK ASOSLARI.....	601
Abduraxmanova Muqaddas Toxtasinovna	
KICHIK BIZNESDA BANDLIKNI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI TIZIMLASHTIRISH VA BAHOLASHNING EKONOMETRIK YONDASHUVLARI.....	607
Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
KOMPETENSIYA MATRIKSINING MEHNAT BOZORIDAGI AHAMIYATI VA UNING O'ZBEKISTON UCHUN INSTITUTSIONAL JIHATLARI	616
Kurbanbayeva Sevara Marat qizi	
BYUDJET YO'QOTISHLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA KO'P O'LCHOVLI TASNIFI (RISK-MENEJMENT KONTEKSTIDA)	623
Jasur Nurmatov	
ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕГРИРОВАННОЙ ТУРИСТСКОЙ ЭКОСИСТЕМЫ КАК ОСНОВА КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТУРИСТСКОЙ ИНДУСТРИИ УЗБЕКИСТАНА.....	630
Абзалова Нозимахон Нодирбек кизи	
XORIJYIY MAMLAKATLARNI SANOATLASHUV MODELLARINING QIYOSIY TAHLILI VA ULARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	636
Erkayev Akrom Normuxammadovich	
TIJORAT BANKLARINING KORXONALAR INNOVATSION-INVESTITSIYAVIY TALABLARINI TA'MINLASHDAGI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	642
Gafurova Dilshoda Farxotovna	
HUDUDLARNING IQTISODIY-IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA INVESTITSIYALARNI JALB QILISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	646
Muxamadjanov Shaxriyor Solijon o'g'li	
IJTIMOIIY TARMOQLARDAGI MARKETING KONTENTINING ISTE'MOLCHILARNING XARID QILISH NIYATIGA TA'SIRINI BAHOLASH	652
Tilavkobilova Mehriniso Isomiddin qizi	
YASHIL LOYIHALARNI MOLIALASHTIRISH MEXANIZMLARINING TASNIFI VA ULARNING BANK TIZIMIDAGI O'RNI	658
Sobirov Bobur Oybek o'g'li	
ЦИФРОВАЯ ТАМОЖНЯ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ УЗБЕКИСТАНА: ОТ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА К НАЦИОНАЛЬНЫМ ЦИФРОВЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ.....	663
Сейдеметова Эльмира Оралбай кизи	
MADANIY MEROS OBYEKTLARINING TURISTIK-IQTISODIY SALOHIYATINI BAHOLASH USLUBIYOTI	667
Sharofiddinov Shohabbos Xayrullayevich	
O'ZBEKISTONDA MOLIAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA (IFRS) O'TISH SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TRANSFORMATSIYA QILISH MUAMMOLARI	675

To'rayeva Farida Rustam qizi	
TURIZM SOHASIDA INSON KAPITALI RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI.....	680
Xakimova Zavqiya Umarbek qizi	
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI VA BIZNESNI RAQAMLASHTIRISH: MOLIYAVIY INKLYUZIYA, YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH VA SOLIQ TUSHUMLARI (XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON UCHUN TAVSIYALAR).....	684
Shonazarov Ashurali Akabayevich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING YOPILISH XAVFINI BAHOLASH: OMILLI TAHLIL	691
Akbarova Barno Shuxratovna	
ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСИРОВАНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ И ЗА РУБЕЖОМ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	697
Исмагуллаев Акмаль Исмагуллаевич	
BANK DAROMADLARI BARQARORLIGINING KAPITALLASHUV DARAJASIGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	705
Tursunov Mustafo Mirzayevich	
CHAKANA SAVDODA NARX SHAKLLANISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI.....	713
Xabibullayev Anvar Shovkat o'g'li	

CHAKANA SAVDODA NARX SHAKLLANISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Xabibullayev Anvar Shovkat o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta o'qituvchisi, PhD

ORCID: 0009-0001-6640-9197

Annotatsiya: Tadqiqotda chakana savdoda narx shakllanish mexanizmlarini takomillashtirishning zamonaviy yondashuvlari tizimli ravishda tahlil qilindi. Xarajat, raqobat, iste'molchi qiymati, dinamik va algoritmik narxlash modellari qiyoslandi, ularning qo'llanish shartlari, axborot talablari va xatarlari aniqlandi. Narx shakllantirish ma'lumotlar bazasi, narx qoidalari, operatsion qarorlar va monitoringdan iborat yaxlit jarayon sifatida asoslandi. Raqamli vositalarning samarasi ma'lumotlar sifati va huquqiy muvofiqlikka bog'liqligi ko'rsatildi. Natijalar kategoriyalar bo'yicha tabaqalashtirilgan narx siyosati, muntazam raqobatchilar monitoringi va avtomatik narx algoritmlarini ichki nazorat asosida qo'llash chakana savdo samaradorligini oshirganini ko'rsatdi. Shuningdek, narx siyosati yetukligini davriy baholash boshqaruv qarorlarini izchil takomillashtirishga xizmat qilgani qayd etildi. Ochiq sodiqlik dasturlari iste'molchi ishonchini saqlashning maqbul vositasi sifatida baholandi.

Kalit so'zlar: chakana savdo, narx shakllanishi, dinamik narxlash, algoritmik narxlash, narx siyosati, raqobat, iste'molchi qiymati, monitoring.

Аннотация: В исследовании были системно проанализированы современные подходы к совершенствованию механизмов ценообразования в розничной торговле. Были сопоставлены затратная, конкурентная, ценностная, динамическая и алгоритмическая модели ценообразования, определены условия их применения, информационные требования и риски. Ценообразование было обосновано как целостный процесс, включавший информационную базу, ценовые правила, операционные решения и мониторинг. Было показано, что эффективность цифровых инструментов зависела от качества данных и правового соответствия. Результаты подтвердили, что дифференциация ценовой политики по категориям, регулярный мониторинг конкурентов и внутренний контроль алгоритмов способствовали повышению эффективности розничной торговли. Периодическая оценка зрелости ценовой политики также улучшала обоснованность управленческих решений. Открытые программы лояльности рассматривались как приемлемый инструмент сохранения доверия покупателей.

Ключевые слова: розничная торговля, ценообразование, динамическое ценообразование, алгоритмическое ценообразование, ценовая политика, конкуренция, потребительская ценность, мониторинг.

Abstract: The study systematically examined modern approaches to improving pricing mechanisms in retail trade. Cost-based, competition-based, value-based, dynamic, and algorithmic pricing models were compared, while their application conditions, information requirements, and risks were identified. Pricing was substantiated as an integrated process comprising a data base, pricing rules, operational decisions, and monitoring. The analysis showed that the effectiveness of digital tools depended on data quality and legal compliance. The findings indicated that category-based pricing differentiation, regular competitor monitoring, and internal control of automated pricing algorithms improved retail performance. Periodic assessment of pricing-policy maturity was also shown to strengthen the consistency and quality of managerial decisions.

Keywords: retail trade, pricing, dynamic pricing, algorithmic pricing, pricing policy, competition, consumer value, monitoring.

KIRISH

Chakana savdoda narx nafaqat almashuv nisbatini ifodalovchi ko'rsatkich, balki korxonaning bozordagi mavqeyini, mijozlar bilan munosabatlarini va moliyaviy natijasini bir vaqtda belgilovchi boshqaruv vositasi hisoblanadi. Assortimentning kengayishi, savdo kanallarining ko'payishi va iste'molchilarning narx to'g'risidagi axborotdan foydalanish imkoniyatining oshishi narx shakllantirishni intuitiv qarorlar sohasidan tizimli boshqaruv predmetiga aylantirdi.

Milliy huquqiy muhit narx munosabatlarining asosiy chegaralarini belgilaydi. Raqobat to'g'risidagi qonun hujjatlari tovar bozorlarida raqobatning cheklanishiga olib keladigan xatti-harakatlarni nazorat qilish tartibini o'rnatib, monopol yuqori va monopol past narxlarni aniqlash mexanizmini nazarda tutadi [1]. Narxlari davlat tomonidan tartibga solinadigan tovarlar bo'yicha qabul qilingan hujjat esa tartibga solinadigan narxlarning shakllanishi va qo'llanilishi tartibini yagona asosga keltirdi [2]. Bozorning erkin qismida narx korxonaning mustaqil qarori bo'lib qolgani sababli, uni asoslash metodikasini takomillashtirish sohaviy samaradorlikning muhim omiliga aylanadi. Chakana savdo aylanmasining barqaror o'sishi ushbu masalaning amaliy ko'lamini belgilaydi [3].

Nazariy jihatdan narx shakllantirish uch xil mantiqning kesishuvida turadi. Birinchi mantiq — xarajat mantiq'i: narx tannarx va maqsadli rentabellik asosida quriladi. Ikkinchi mantiq — bozor mantiq'i: narx raqobatchilar darajasi va talabning egiluvchanligi bilan izohlanadi. Uchinchi mantiq — qiymat mantiq'i: narx iste'molchi tomonidan idrok etilgan foydaga tayanadi. Narxlarning o'zgartirilishi korxona uchun ma'lum tashkiliy xarajat talab qilishi, ya'ni narx yangilashning o'z narxi borligi empirik tadqiqotlarda asoslangan; narxlarning o'zgarish chastotasi va hajmi aynan shu cheklov bilan izohlanadi [4].

Maqolaning ilmiy maqsadi — chakana savdoda narx shakllanish mexanizmlarini takomillashtirishning zamonaviy yondashuvlarini nazariy jihatdan tizimlashtirish va ularni amaliyotga tatbiq etishning bosqichli tartibini asoslash. Tadqiqot vazifalari: narx shakllantirish jarayonining tarkibiy bo'g'inlarini aniqlash; klassik va raqamli yondashuvlarni qiyoslash; har bir yondashuvning qo'llanish shartlari va xatarlarini belgilash; narx siyosati yetukligini baholash mezonlarini shakllantirish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Narx shakllantirishga oid ilmiy adabiyotni to'rt yo'nalishga ajratish maqsadga muvofiq: iste'molchi idrokini o'rganuvchi xulq-atvor tadqiqotlari, chakana savdo narx strategiyalarini qiyoslovchi ishlar, dinamik narx va daromadni boshqarish modellari hamda raqamli muhitdagi narx amaliyotini tahlil qiluvchi zamonaviy nashrlar.

Xulq-atvor yo'nalishida iste'molchining narxni mutlaq qiymat sifatida emas, balki ma'lum tayanch nuqtaga nisbatan baholashi asoslangan; xaridor operatsiyadan oladigan qo'shimcha qoniqish tovar foydasidan alohida shakllanishi ko'rsatilgan [5]. Narx o'zgarishlarining qabul qilinishi esa adolat tasavvuri bilan bog'liq: xaridorlar xarajatlarning oshishi bilan izohlanadigan narx ko'tarilishini asosli deb hisoblasa-da, talabning vaqtinchalik o'sishidan foydalanishni maqbul deb bilmaydi [6]. Ushbu natijalar chakana savdoda narxni o'zgartirishda izohning ahamiyatini ko'rsatadi.

Strategik yo'nalishda oziq-ovqat chakana savdosi misolida o'tkazilgan dala tajribalari doimiy past narx va vaqtinchalik chegirmalarga asoslangan strategiyalarning natijalarini qiyoslagan: kategoriya narxining pasaytirilishi sotuv hajmini nisbatan kam oshirgan, foyda ko'rsatkichi esa strategiya turiga qarab sezilarli farqlangan [7]. Xulosa amaliy ahamiyatga ega — narx strategiyasini tanlash kategoriya darajasidagi talab egiluvchanligini o'lchashni talab qiladi.

Dinamik narx yo'nalishida zaxira holatini hisobga olgan holda narxni vaqt bo'yicha o'zgartirish modellari tizimlashtirilgan [8], daromadni boshqarish modellarining umumiy tasnifi berilgan [9], ushbu sohaning nazariy va amaliy asoslari yaxlit bayon etilgan [10]. Modellarining umumiy mantiqi bir xil: cheklangan zaxira va vaqt sharoitida narx talab oqimini boshqarish vositasiga aylanadi.

Analitik yo'nalishda onlayn chakana savdo misolida talabni bashoratlash va narxni optimallashtirishni birlashtirgan yondashuv ishlab chiqilib, uning dala sinovidagi natijalari keltirilgan [11]. Raqobatchilar narxlarini hisobga olgan dinamik narx metodikasi esa maydon tajribalari orqali tekshirilib, raqobatchilar ma'lumotini narx qaroriga kiritish daromad ko'rsatkichlarini yaxshilashini ko'rsatgan [12]. Ushbu ishlar narx qarorining ma'lumotlar sifatiga bog'liqligini alohida ta'kidlaydi.

Raqamli muhitdagi narx amaliyotini o'rganuvchi nashrlar guruhida onlayn narxlarni ommaviy yig'ish metodologiyasi va uning tadqiqot imkoniyatlari bayon etilgan [13]. Onlayn raqobatning kuchayishi an'anaviy savdoda narxlarning o'zgarish chastotasini oshirishi va ularning umumiy xarajat omillariga sezgirlikni kuchaytirishi aniqlangan [14]. Elektron savdo maydonchalarida narx belgilashning avtomatlashtirilgan amaliyoti empirik o'rganilib, avtomatik qoidalar asosida ishlovchi sotuvchilar ulushi va ularning narx dinamikasiga ta'siri baholangan [15]. Mustaqil narx algoritmlarining o'zaro ta'siri esa alohida tadqiqot predmetiga aylanib, ular kelishuvsiz ham raqobatni cheklovchi natijaga olib kelishi mumkinligi ko'rsatilgan [16]. Shaxsiylashtirilgan narx amaliyoti xalqaro tashkilot hujjatida iste'molchi va raqobat siyosati nuqtayi nazaridan tahlil qilinib, uning imkoniyatlari va cheklovlari belgilangan [17].

Manbalar sharhi ikki bo'shliqni ko'rsatadi. Birinchidan, klassik va raqamli yondashuvlar odatda alohida o'rganiladi, ularni yagona jarayon doirasida birlashtiruvchi sxema kam uchraydi. Ikkinchidan, narx siyosatining tashkiliy yetukligini baholash mezonlari milliy amaliyotda keng qo'llanilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-analitik xarakterga ega bo'lib, hujjatlarni tizimli tahlil qilish, qiyosiy tahlil va tarkibiy-funksional modellash usullariga asoslandi. Manbalar bazasini uch guruh tashkil etdi: O'zbekiston Respublikasining raqobat va narx tartibga solishga oid me'yoriy hujjatlari [1], [2], retsenziyalanadigan xalqaro ilmiy nashrlar [7], [11] hamda xalqaro tashkilotlarning tahliliy hujjatlari [17].

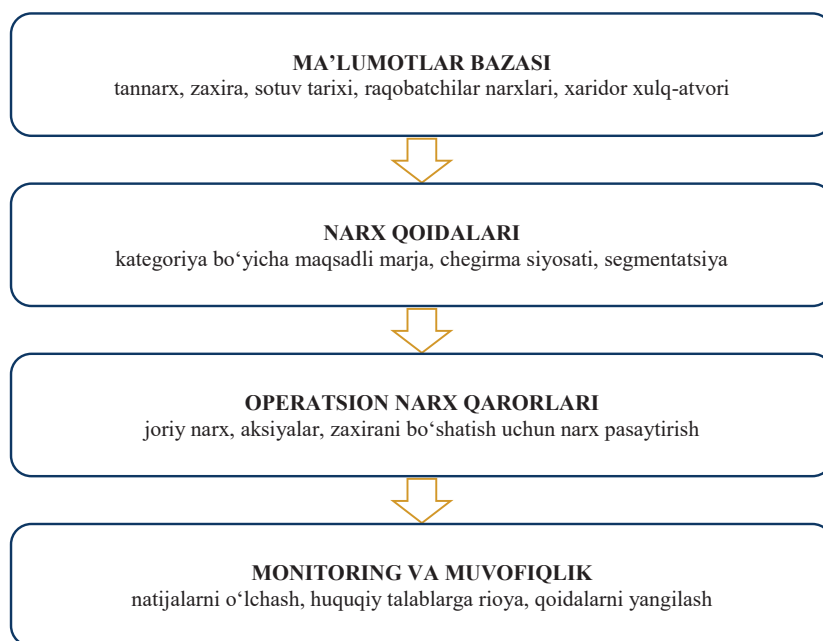
Tahlil to'rt bosqichda bajarildi. Birinchi bosqichda narx shakllantirish jarayoni tarkibiy bo'g'inlarga ajratildi. Ikkinchi bosqichda har bir yondashuv uchun qo'llanish sharti, axborot talabi va xatarlar aniqlandi. Uchinchi bosqichda yondashuvlarning huquqiy chegaralari belgilandi. To'rtinchi bosqichda narx siyosati yetukligini baholash mezonlari shakllantirildi.

Yetuklik mezonlarini tuzishda kompozit ko'rsatkichlarni loyihalashning xalqaro metodikasiga tayanildi: ko'rsatkichlarni tanlash, ularni bir xil shkalaga keltirish, og'irlik berish va natijalarni izohlash ketma-ketligi saqlandi [18]. Mezonlarni tanlashda uch talab qo'yildi — korxona hisobotidan olinishi, vaqt bo'yicha qiyoslanishi va boshqaruv qarori bilan bevosita bog'lanishi.

Tadqiqotda faqat rasmiy nashr etilgan va ochiq havolalar orqali tekshiriladigan manbalardan foydalanildi; taxminiy miqdoriy qiymatlar keltirilmadi. Sifat tahlilining tanlanishi obyektning tashkiliy tabiati bilan izohlanadi: narx siyosatining sifati birlamchi navbatda jarayonlarning izchilligi orqali namoyon bo'ladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Manbalarni tizimlashtirish natijasida chakana savdoda narx shakllantirish to'rt bo'g'inli jarayon sifatida ifodalandi. Birinchi bo'g'in — ma'lumotlar bazasi: tannarx, zaxira holati, sotuv tarixi, raqobatchilar narxlari, xaridor xulq-atvori va iste'molchi xulq-atvori to'g'risidagi ma'lumotlar. Ikkinchi bo'g'in — narx qoidalari: kategoriyalar bo'yicha maqsadli marja, chegirma siyosati va segmentatsiya tamoyillari. Uchinchi bo'g'in — operatsion qarorlar: joriy narxni belgilash, aksiyalarni rejalashtirish va zaxirani bo'shatish uchun narxni pasaytirish. To'rtinchi bo'g'in — monitoring: natijalarni o'lchash, huquqiy talablarga muvofiqlikni tekshirish va qoidalarni yangilash (1-rasm).

1-rasm. Chakana savdoda narx shakllantirish jarayonining tarkibiy bo'g'inlari¹

Bo'g'inlar o'rtasidagi bog'liqlik ketma-ket xarakterga ega: ma'lumotlar sifati past bo'lganda narx qoidalari asossiz shakllanadi, qoidalar noaniq bo'lganda operatsion qarorlar tizimsiz qabul qilinadi. Monitoring bo'g'inidan ma'lumotlar bazasiga qaytuvchi aloqa esa jarayonni yopiq siklga aylantirib, narx qarorlarining bosqichma-bosqich aniqlashuvini ta'minlaydi [11].

Zamonaviy yondashuvlarning qiyosiy tahlili beshta modelni ajratish imkonini berdi. Xarajat asosidagi model hisob-kitob sodda bo'lgani uchun keng qo'llanadi, biroq talab egiluvchanligini hisobga olmaydi. Raqobat asosidagi model bozordagi mavqeni saqlashga xizmat qiladi va raqobatchilar narxi to'g'risidagi muntazam ma'lumotni talab qiladi [12]. Qiymat asosidagi model iste'molchi idrokiga tayanadi va tayanch narx tasavvuri

¹ Manba: [8], [11], [12], [17] manbalari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

bilan ishlashni nazarda tutadi [5]. Dinamik model zaxira va vaqt cheklovlari mavjud kategoriyalarda samara beradi [8]. Shaxsiylashtirilgan model esa yuqori aniqlikdagi ma'lumotlarni talab qilib, huquqiy va obro'viy xatarlar bilan bog'liq (1-jadval) [17].

1-jadval
Chakana savdoda narx shakllantirish yondashuvlarining qiyosiy tavsifi²

Yondashuv	Asosiy mantiq	Axborot talabi	Qo'llanish sharti va xatarlar	Manba
Xarajat asosidagi	Tannarx va maqsadli rentabellik yig'indisi	Xarajatlar hisobi, logistika xarajatlari	Barqaror talab sharoitida qulay; talab egiluvchanligini hisobga olmaydi	[4]
Raqobat asosidagi	Raqobatchilar narx darajasiga moslashish	Raqobatchilar narxlari monitoringi	Bir jinsli tovarlarda samarali; narx urushi xatarini oshiradi	[12], [14]
Qiymat asosidagi	Iste'molchi idrok etgan foydaga tayanish	Xaridorlar so'rovi, tayanch narx tadqiqoti	Farqlangan tovarlarda yuqori natija; adolat tasavvuriga sezgir	[5], [6]
Dinamik va markdown	Zaxira va vaqt bo'yicha narxni o'zgartirish	Zaxira holati, sotuv tezligi, mavsumiylik	Mavsumiy va tez eskiradigan kategoriyalarda foydali; shaffoflik talab qiladi	[8], [9], [10]
Algoritmik va shaxsiylashtirilgan	Ma'lumotlarga asoslangan avtomatik narx qarori	Tranzaksiya tarixi, segmentlar, bashorat modellari	Yuqori aniqlik beradi; raqobat va iste'molchi huquqi talablariga rioyati talab qiladi	[15], [16], [17]

Yondashuvlarni tanlash kategoriya xususiyatiga bog'liq. Kundalik talab tovarlarida xaridorlar narxni yaxshi eslab qolgani sababli barqaror past narx siyosati ishonch omilini kuchaytiradi; farqlangan va mavsumiy tovarlarda esa chegirmalar va dinamik o'zgarishlar kattaroq samara beradi [7]. Ushbu farq narx siyosatini butun assortiment bo'yicha bir xil qo'llash o'rniga kategoriyalar kesimida tabaqalashtirish zarurligini asoslaydi.

Raqamli vositalarning tarqalishi narx dinamikasining tezlashuviga olib keldi. Onlayn narxlarni ommaviy kuzatish natijalari narxlarning yangilanish chastotasi an'anaviy davrga nisbatan sezilarli oshganini ko'rsatadi [13]. Onlayn raqobatning kuchayishi an'anaviy do'konlar narx siyosatiga ham ta'sir qilib, ularning umumiy xarajat omillariga moslashish tezligini oshiradi [14]. Elektron maydonchalarda esa narx qarorlarining sezilarli qismi avtomatik qoidalar orqali qabul qilinadi [15].

Avtomatlashtirishning kengayishi yangi tashkiliy talablarni yuzaga keltiradi. Mustaqil ishlovchi algoritmlar o'zaro ta'sirda raqobatni cheklovchi natijaga olib kelishi mumkinligi ilmiy adabiyotda ko'rsatilgan [16], milliy qonunchilikda esa monopol yuqori va monopol past narxlarni aniqlash tartibi belgilangan [1]. Ushbu ikki holat chakana savdo korxonalarida narx algoritmlarining ichki nazorat tartibini joriy etish zaruratini asoslaydi: algoritm qoidalari hujjatlashtirilishi, narx qarorlari jurnalga olinishi va davriy tekshirilishi lozim.

Shaxsiylashtirilgan narx alohida ehtiyotkorlikni talab qiladi. Xalqaro tahlil hujjati bunday amaliyotning taqsimlash samarasini yaxshilash imkoniyatini tan olgan holda, iste'molchi ishonchi va shaffoflik masalalarini asosiy cheklov sifatida belgilaydi [17]. Chakana savdo amaliyotida shaxsiylashtirishni yashirin narx farqlanishi shaklida emas, balki ochiq sodiqlik dasturlari va shaxsiy chegirmalar shaklida qo'llash maqbul yechim hisoblanadi; bunday shakl xaridorning adolat tasavvuriga mos keladi [6].

Narx siyosati yetukligini baholash uchun beshta mezon shakllantirildi: ma'lumotlar bazasining to'liqligi; narx qoidalarning hujjatlashtirilganligi; kategoriyalar bo'yicha tabaqalashtirish darajasi; qaror qabul qilishning avtomatlashtirilganligi; monitoring va muvofiqlik nazoratining mavjudligi. Mezonlar bir xil shkalaga keltirilib jamlanganda korxonaning yetuklik darajasi aniqlanadi va takomillashtirish yo'nalishi belgilanadi [18].

Tahlil uch xulosaga olib keldi. Birinchidan, zamonaviy yondashuvlar bir-birini almashtirmaydi, balki kategoriyalar bo'yicha birgalikda qo'llanadi. Ikkinchidan, raqamli vositalarning samarasi ma'lumotlar bazasining sifatiga bevosita bog'liq [11]. Uchinchidan, avtomatlashtirish darajasi oshgani sari huquqiy muvofiqlik nazorati narx boshqaruvining ajralmas qismiga aylanadi [1], [16].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot chakana savdoda narx shakllantirishni yaxlit boshqaruv jarayoni sifatida talqin qilish imkoniyatini asosladi. Ma'lumotlar bazasi, narx qoidalari, operatsion qarorlar va monitoring bo'g'inlari birgalikda narx siyosatining izchilligini ta'minlaydi hamda alohida qarorlarni umumiy strategiya bilan bog'laydi.

2 Manba: jadvalda ko'rsatilgan manbalar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Yondashuvlarning qiyosiy tahlili ularning qo'llanish shartlari kategoriya xususiyatlari bilan belgilanishini ko'rsatdi. Xarajat asosidagi model bazaviy hisob-kitob uchun, raqobat asosidagi model bir jinsli tovarlar uchun, qiymat asosidagi model farqlangan tovarlar uchun, dinamik model esa mavsumiy va tez eskiradigan tovarlar uchun mos keladi [7], [8], [12].

Tadqiqot asosida quyidagi takliflar shakllantirildi. Birinchidan, chakana savdo korxonalarida narx qoidalarini kategoriyalar kesimida rasmiylashtirish va ularni ichki hujjatda mustahkamlash maqsadga muvofiq; bu qarorlarning takrorlanuvchanligini ta'minlaydi. Ikkinchidan, raqobatchilar narxlarini monitoringini muntazam jarayonga aylantirish narx qarorlarining asoslilikini oshiradi [12]. Uchinchidan, mavsumiy va tez eskiradigan kategoriyalarda zaxira holatiga bog'langan narx pasaytirish jadvalini joriy etish tavsiya etiladi [8].

To'rtinchidan, narxni oshirish zarurati yuzaga kelganda uning sababini xaridorga tushunarli shaklda tushuntirish amaliyoti ishonch darajasini saqlashga xizmat qiladi [6]. Beshinchidan, avtomatik narx vositalarini joriy etishda algoritmlar qoidalarini hujjatlashtirish va qarorlarni jurnalga olish tartibini belgilash zarur [16]. Oltinchidan, shaxsiylashtirishni ochiq sodiqlik dasturlari shaklida qo'llash huquqiy va obro'viy xatarlarni kamaytiradi [17].

Yettinchidan, narx siyosati yetukligini davriy baholash amaliyotini joriy etish korxonaning kuchsiz bo'g'inlarini aniqlash va resurslarni maqsadli yo'naltirish imkonini beradi [18]. Sohaviy darajada esa narx shaffofligi va raqobat qoidalariga rioya bo'yicha muntazam monitoring bozor muhitining sog'lomligini qo'llab-quvvatlaydi.

Keyingi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo'nalish — narx siyosati yetukligi mezonlarini milliy chakana savdo korxonalarini kesimida empirik sinovdan o'tkazish va yetuklik darajasi bilan moliyaviy natijalar o'rtasidagi bog'liqlikni miqdoriy baholashdir. Bunday ishlanma narx boshqaruvi takomillashtirish bo'yicha tavsiyalarni dalillar bilan mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 3-iyuldagi "Raqobat to'g'risida"gi O'RQ-850-son Qonuni // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-6518381>
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-dekabrda "Narxlar davlat tomonidan tartibga solinishi lozim bo'lgan tovarlar narxlarining (tariflarining) shakllanishi hamda qo'llanilishini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 722-son qarori // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-6770769>
3. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Chakana savdo va xizmatlar bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar. <https://stat.uz/>
4. Nakamura E., Steinsson J. Five Facts about Prices: A Reevaluation of Menu Cost Models // *The Quarterly Journal of Economics*. - 2008. - Vol. 123, No. 4. - P. 1415-1464. <https://doi.org/10.1162/qjec.2008.123.4.1415>
5. Thaler R. Mental Accounting and Consumer Choice // *Marketing Science*. - 1985. - Vol. 4, No. 3. - P. 199-214. <https://doi.org/10.1287/mksc.4.3.199>
6. Kahneman D., Knetsch J. L., Thaler R. Fairness as a Constraint on Profit Seeking: Entitlements in the Market // *The American Economic Review*. - 1986. - Vol. 76, No. 4. - P. 728-741. <https://www.jstor.org/stable/1806070>
7. Hoch S. J., Drèze X., Purk M. E. EDLP, Hi-Lo, and Margin Arithmetic // *Journal of Marketing*. - 1994. - Vol. 58, No. 4. - P. 16-27. <https://doi.org/10.1177/002224299405800402>
8. Elmaghraby W., Keskinocak P. Dynamic Pricing in the Presence of Inventory Considerations: Research Overview, Current Practices, and Future Directions // *Management Science*. - 2003. - Vol. 49, No. 10. - P. 1287-1309. <https://doi.org/10.1287/mnsc.49.10.1287.17315>
9. Bitran G., Caldentey R. An Overview of Pricing Models for Revenue Management // *Manufacturing & Service Operations Management*. - 2003. - Vol. 5, No. 3. - P. 203-229. <https://doi.org/10.1287/msom.5.3.203.16031>
10. Talluri K. T., van Ryzin G. J. *The Theory and Practice of Revenue Management*. - New York: Springer, 2004. <https://doi.org/10.1007/b139000>
11. Ferreira K. J., Lee B. H. A., Simchi-Levi D. Analytics for an Online Retailer: Demand Forecasting and Price Optimization // *Manufacturing & Service Operations Management*. - 2016. - Vol. 18, No. 1. - P. 69-88. <https://doi.org/10.1287/msom.2015.0561>
12. Fisher M., Gallino S., Li J. Competition-Based Dynamic Pricing in Online Retailing: A Methodology Validated with Field Experiments // *Management Science*. - 2018. - Vol. 64, No. 6. - P. 2496-2514. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2017.2753>
13. Cavallo A., Rigobon R. The Billion Prices Project: Using Online Prices for Measurement and Research // *Journal of Economic Perspectives*. - 2016. - Vol. 30, No. 2. - P. 151-178. <https://doi.org/10.1257/jep.30.2.151>
14. Cavallo A. More Amazon Effects: Online Competition and Pricing Behaviors // *NBER Working Paper*. - 2018. - No. 25138. <https://www.nber.org/papers/w25138>
15. Chen L., Mislove A., Wilson C. An Empirical Analysis of Algorithmic Pricing on Amazon Marketplace //

- Proceedings of the 25th International Conference on World Wide Web. - 2016. - P. 1339-1349. <https://doi.org/10.1145/2872427.2883089>
16. Calvano E., Calzolari G., Denicolò V., Pastorello S. Artificial Intelligence, Algorithmic Pricing, and Collusion // The American Economic Review. - 2020. - Vol. 110, No. 10. - P. 3267-3297. <https://doi.org/10.1257/aer.20190623>
17. OECD. Personalised Pricing in the Digital Era. OECD Roundtables on Competition Policy Papers, No. 222. - Paris: OECD Publishing, 2018. <https://doi.org/10.1787/db4d9c9c-en>
18. OECD, JRC. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. - Paris: OECD Publishing, 2008. <https://doi.org/10.1787/9789264043466-en>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>